

Dikkopelrits bestreden in Neede

De dikkopelrits is een exotische vissoort die sinds 2007 ook in Nederland wordt aangetroffen. De eerste Nederlandse vindplaats is in Neede (Gelderland). De soort kan drager zijn van een bacterie die een voor inheemse vissoorten dodelijke ziekte, *Enteric Redmouth Disease*, veroorzaakt. Vanwege de kans op overdracht van deze ziekte op gevoelige inheemse soorten en vanwege de mogelijkheid dat de soort zich verder verspreidt naar nabijgelegen beken, heeft Waterschap Rijn en IJssel de populatie onlangs vernietigd.

In de afgelopen tien jaar zijn zeven nieuwe vissoorten in Nederland opgedoken. De meeste van deze exoten komen binnen via de Rijn, maar ook de handel in vissen voor vijvers, aquaria en als pootvis zorgt met regelmaat voor een 'verrijking' van de biodiversiteit. In 2007 werd de dikkopelrits (*Pimephales promelas*) ontdekt in een stadsvijver in Neede. Het bleek te gaan om een populatie met een hoge dichtheid. Vanwege het risico dat uitgaat van deze exoot en vanwege de kans op verdere verspreiding naar een nabijgelegen beek, elimineerde Waterschap Rijn & IJssel de populatie.

Van origine komt de dikkopelrits voor in Noord-Amerika¹⁾. Via de aquariumhandel en door het gebruik als aasvis in de sportvisserij heeft de soort zich echter kunnen verspreiden. Het visje komt nu voor in België, Frankrijk en Groot-Brittannië, maar ook in Iran en Puerto Rico. In Frankrijk en België is reeds sprake van meerdere gevestigde populaties, met succesvolle voortplanting. Zo is de soort onder meer aanwezig in de rivier de Chiers in Frankrijk, die bij het Maasbekken behoort. In België is de dikkopelrits sinds 1995 aanwezig. Verkoop in onder meer tuincentra gebeurt onder diverse namen, zoals 'Amerikaanse

goudrits', 'Mona Lisa' of 'Gouden Lisa'. Ook in Nederland is de dikkopelrits bij tuincentra verkrijgbaar.

De eerste waarneming 'in het wild' werd gedaan in 2007. Met een hengel werd de dikkopelrits gevangen in een geïsoleerde vijver in Neede. Bij nader onderzoek in 2009 werden honderden exemplaren in verschillende lengteklassen gevangen in twee naast elkaar gelegen vijvers, wat duidt op reproductie van de uitheemse soort. De dikkopelrits is zeer waarschijnlijk door sportviszende buurtbewoners in de vijvers uitgezet.

Enteric Redmouth Disease

De dikkopelrits is potentieel gastheer van de enterobacterie *Yersinia ruckeri*. Deze bacterie veroorzaakt de ziekte *Enteric Redmouth Disease* (ERD) bij andere vissoorten, maar de dikkopelrits wordt niet ziek van de bacterie. Bij ERD ontstaan bloedingen aan weefsels zoals mondholte, lever, zwemblaas, spieren, geslachtsklieren en ogen, waarop de dood volgt. De bacteriën worden via het water, door uitwerpselen van besmette vissen overgedragen, maar ook via boten, onderhoudsmachines of uitwerpselen van vogels. De ziekte ERD is al gesignaleerd in

buurlanden (Duitsland, Frankrijk en Denemarken)²⁾. In Nederland zijn ERD en de *Yersinia*-bacterie voor zover bekend nog niet aangetoond. Met name zalmachtigen ontwikkelen ERD door de bacterie. Daarnaast is gevoeligheid voor de ziekte ook bekend van paling, karper, kwabaal en amfibieën. Een uitbraak van de ziekte kan geïnitieerd worden onder stressvolle omstandigheden, zoals in een viskwekerij, of door blootstelling aan zware metalen. Bij verhoogde watertemperatuur is er een grotere kans op verspreiding. In een kwekerij kan de sterfte in korte tijd oplopen tot 70 procent. Hoewel ook besmetting van vissen buiten kwekerijen wordt vastgesteld, is in de literatuur niets te vinden over een uitbraak van ERD. In België zijn sinds de vestiging van de dikkopelrits nog geen verschuivingen in de visgemeenschap waargenomen.

Besluit tot eliminatie

Waterschap Rijn & IJssel heeft Stichting RAVON en het Team Invasieve Exoten van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie betrokken bij de afweging om de populatie te elimineren. Hierbij werden twee risico's vastgesteld op basis waarvan is besloten de populatie uit te roeien. Het betreft

Dikkopelritsen (foto's: Bureau Kerkmeijer).

enerzijds de kans op verspreiding naar een nabijgelegen beek, wat als belangrijkste risico werd gezien. Bij een hevige regenbui loopt de vijver over naar de nabijgelegen Elsmansgoot. Volgens het waterschap zou zich dit eens per 15 jaar voor kunnen doen. Na vestiging in deze beek zouden er geen mogelijkheden meer zijn de situatie nog te beheersen en kan de soort zich wijd verspreiden. De vis kan hoge dichtheden bereiken, wat zowel de inheemse vis- als de macrofaunagemeenschap negatief kan beïnvloeden.

Anderzijds bestond een risico op de overdracht van de *Enteric Redmouth Disease* op inheemse soorten. Aangezien dit risico onderschikt werd geacht aan het risico op verdere verspreiding, is vooraf geen onderzoek gedaan naar de daadwerkelijke aanwezigheid van de bacterie en de ziekte. Ouwehands Dierenpark heeft na het leegpompen van de vijvers het Centraal Veterinair Instituut te Lelystad een tiental dikkopelritsen laten onderzoeken, waarbij is vastgesteld dat noch *Yersinia ruckeri* noch andere pathogenen, schimmels of parasieten aanwezig waren.

Exoten doden, mag dat?

Voordat met de wegvangactie begonnen werd, moest onderzocht worden hoe de populatie dikkopelritsen gedood kon worden. De dikkopelrits is niet opgenomen in de Flora- en faunawet, noch bestaat een provinciale wet die de dikkopelrits beschermt. Ook in het kader van de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren bleek geen ontheffing nodig. Wel geldt bij het doden van dikkopelritsen een zorgplicht die stelt dat ze geen onnodig leed aangedaan mogen worden. Het doden dient dus op een zo humaan mogelijk manier uitgevoerd te worden, waarvoor het gebruik van een overdosis verdovingsmiddel geschikt lijkt. Momenteel zijn er echter geen

toelatingen van middelen om vissen te doden onder de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden.

Ouwehands Dierenpark bleek echter interesse te hebben om de dikkopelritsen te gebruiken als voer voor enkele (uitheemse) dieren. Deze oplossing stuitte niet op juridische bezwaren. Bovendien hoefden de dikkopelritsen niet te worden vernietigd, maar waren de vissen nog van nut als vers en daarom gezond voedsel voor de dierentuin. De bestrijdingsactie in Neede heeft ertoe geleid dat er nu gezocht wordt naar een effectieve biocide waarmee op humane wijze vissen kunnen worden gedood. Het is namelijk de verwachting dat meer van dergelijke bestrijdingsacties plaats zullen gaan vinden in de nabije toekomst.

Het waterschap heeft voorafgaand aan de actie uitleg gegeven over de achtergrond en het doel ervan. Een scala van schrijvende en filmende pers is daarop aanwezig geweest tijdens de actie. De buurtbewoners zijn met een brief op de hoogte gebracht. Zij begrepen de reden van de bestrijding en stonden er positief tegenover.

Om de populatie dikkopelrits te vernietigen, was het noodzakelijk de vijvers droog te pompen. De aanwezige vissen zijn voorafgaand hieraan gevangen. Er zijn in totaal zo'n 30.000 dikkopelritsen gevangen. Daarnaast bleken er nog negen inheemse vissoorten aanwezig (zie tabel). Gezien het feit dat het twee geïsoleerde vijvers betreft, is het evident dat ook deze hier zijn uitgezet. Inheemse vissen zijn geselecteerd en levend uitgezet in een nabijgelegen beek. De dikkopelritsen zijn levend vervoerd naar Ouwehands Dierenpark, waar ze gebruikt zijn

als voer voor kleinklauwotters, zeevissen en reigers. Nadat de vijvers droogvielen, is de aanwezige slib op de kant gezet en werd de bodem van de vijver afgedekt met een laag zand, zodat geen enkele vis zou overleven.

Aangetroffen soorten en aantallen tijdens de eliminatieactie van dikkopelrits.

soort	aantal
zonnebaars	40.000
dikkopelrits	30.000
vetje	2.000
driedoornige stekelbaars	700
riviergrondel	650
ruisvoorn	470
blankvoorn	150
bermpje	125
karper	60
goudvis	55
bittervoorn	5
kolblei	1
paling	1

Deze zijn op humane wijze gedood en afgevoerd.

Frank Spikmans (Stichting RAVON)
Matthijs de Vos (Waterschap Rijn en IJssel)
José Vos (Team Invasieve Exoten)

NOTEN

- 1) Spikmans F., N. van Kessel, M. Dorenbosch, J. Kranenbarg, J. Bosveld en R. Leuven (2010). Plaag Risico Analyses van tien exotische vissoorten in Nederland. Nederlands Centrum voor Natuuronderzoek: Stichting RAVON, Radboud Universiteit Nijmegen, Stichting Bargerveen & Natuurbalans - Limes Divergens.
- 2) Furones M., C. Rodgers en C. Munn (1993). *Yersinia ruckeri*, the causal agent of enteric redmouth disease (ERM) in fish. Annual review of fish diseases.